

Imants Mednis

**Partiju laiki
Latvijā (1988-2002)**

UDK 329 (474.3)
Me 104

Mākslinieks Inese Rutkovska

© I. Mednis, 2007

© Inese Rutkovska, mākslinieciskais noformējums, 2007

© SIA "Drukātava", 2007

ISBN 978-9984-798-20-2

Saturs

Imants Mednis 1950 – 2006	7
Ievads	11
1. Daži mūsdienu Latvijas politisko partiju pētīšanas teorētiskie un metodoloģiskie aspekti	14
1.1. Politiskās partijas jēdziens	14
1.2. Politisko partiju loma ideoloģijas izstrādāšanā	18
1.3. Daudzpartejības vieta sabiedrības politikajā sistēmā	19
1.4. Politisko partiju tiesības un pienākumi	20
1.5. Politisko partiju resursi	21
2. Latvijas partiju sistēmas klasifikācijas problēma	24
2.1. Partiju sistēmas definīcija	24
2.2. Partiju sistēmu tipoloģija	25
2.3. Latvijas pilsoņu politiskās līdzdalības līmenis	30
3. Latvijas politisko partiju klasifikācija	34
3.1. Partiju klasifikācija pēc ideoloģiskām pazīmēm	36
3.2. Latvijas politisko partiju klasifikācija pēc institucionālās pieejas	45
3.3. Klasifikācija pēc partiju funkciju veikšanas	56
3.4. Klasifikācija pēc partiju sociālās bāzes	58
3.5. Reģionālās partijas	60
3.6. Partiju dalīšana valdošajās un opozicionārajās	61
3.7. Antisistēmas partijas	61
4. Partiju sistēmas veidošanas un attīstības procesa periodizācija Latvijā	69
5. “Neformālo sabiedrisko kustību” periods	71
6. Latvijas Tautas frontes darbības un protopartiju struktūru izveidošanas laiks	74
6.1. Latvijas Tautas frontes izveidošana	74
6.2. Pirmo politisko partiju izveidošanās Latvijā	78

7. Partiju veidošanās tā saucamajā divvaldības periodā (1990. gada 4. maijs - 1991. 21. augusts)	86
7.1. Politiskā situācija Latvijā pēc 1990. gada 4. maija	86
7.2. Pirmo Latvijas politisko partiju tipoloģizācijas problēmas	88
7.3. Politiskās partijas, kuras izveidojās divvaldības laikā	89
8. Latvijas partiju protosistēma V Saeimas priekšvakarā (1991.g. augusts - 1993.g. jūlijs)	94
9. Latvijas partiju sistēma pēc 1993.gada	98
9.1. Latvijas Republikas vēlēšanu sistēmas ietekme uz partiju sistēmas attīstību	98
9.2. Latvijas partiju sistēmas kvantitatīvais raksturojums	109
9.3. Mūsdienu LR partiju sistēmas kvalitatīvais raksturojums	117
9.4. Politisko partiju finansēšanas problēmas LR partiju sistēmā	129
10. Politiskās partijas	139
10.1. Labējās politiskās partijas	139
10.2. Centra partijas	256
10.3. Kreisās partijas	289
10.4. Reliģiozās (klerikālās) partijas	309
10.5. Reģionālās politiskās partijas	326
10.6. Agrārās partijas	339
10.7. Minoritāšu partijas	362
10.8. Populistikās partijas	400
10.9. Antisistēmās partijas	425
10.10. Postmateriālo ideoloģiju partijas	429
Nobeigums	441
Lietotie partiju saīsinājumi	446

Imants Mednis

1950 – 2006

Latvijas vēstures pētniecība un studijas mūsdienās nav iedomājamas bez nopietnām vēstures avotu un literatūras zināšanām. Tieši balstoties uz iepriekšējo vēsturnieku paaudžu veikumu, idejām un koncepcijām, apzinot un interpretējot jaunus, sabiedrībai nezināmus avotus ir iespējams radīt oriģinālu teoriju vai citā gaismā ieraudzīt sen zināmus notikumus. Historiogrāfijas pārzināšana šajā procesā kalpo par neatņemamo atslēgu, savukārt tās iegūšana, ignorējot Latvijas Universitātes docenta vēstures doktora Imanta Medņa ieguldījumu, nav iespējama.

Imants Mednis dzimis 1950.gada 6.aprīlī Narvā (Igaunija), taču visa viņa dzīve un darbs ir saistīts ar Latviju. Beidzot Rīgas 30.vidusskolu, viņš 1970.gadā iestājās Latvijas Valsts Universitātes Vēstures un filozofijas fakultātē, kuru sekmīgi absolvēja 1976.gadā, iegūstot vēsturnieka kvalifikāciju. Kopš šī laika viņa zinātniskais, radošais un pasniedzēja darbs bija saistīts ar izvēlēto specialitāti, apzinīgi un godīgi kalpojot vēstures zinātnei. Kā atzīmēja pats I.Mednis: “Rakstot par reālo pagātņi, pētnieks izsaka sava laika idejas, savu pasaules uzskatu, t.i., darbu ietekmē gan autora personība, gan sociālais un institucionālais statuss, nodarbošanās, pasaules uzskats, izglītības līmenis, politiskā situācija valstī, politiskās simpātijas un antipātijas, kaut kādā mērā arī etniskā

piederība un citi faktori”.^a Visi šie apstākļi pēc būtības noteica arī I.Medņa darbību un intereses, profesionālo izaugsmi un izvēli.

Uzsākot 1976.gadā savas darba gaitas Partijas vēstures institūta Partijas vēstures sektorā kā jaunākais zinātniskais līdzstrādnieks, kopš 1981.gada vecākais zinātniskais līdzstrādnieks, I.Mednis aktīvi iesaistījās Pēteru Stučkas darbu izlases sagatavošanas procesā, publicējis rakstus institūta krājumos, uzsācis vākt materiālus savai disertācijai. Tam sekoja darbs Galvenajā enciklopēdiju redakcijā, vecākā zinātniskā redaktora amatā, gatavojot izdošanai enciklopēdisko vārdnīcu “Советская Латвия” (1983 – 1984). Vienlaikus tika publicēti vairāki Latvijas revolucionārās kustības dalībniekiem veltīti raksti un brošūras, pētītas Latvijas Republikas politiskās partijas un to darbība 1918. – 1940.gadā, izstrādājot un 1983.gadā aizstāvot disertāciju vēstures zinātņu kandidāta (kopš 1992.gada Latvijas Republikas vēstures doktors) grāda iegūšanai.

1984.gadā Imants Mednis kļuva par Latvijas Valsts Universitātes (vēlāk Latvijas Universitātes) PSKP vēstures katedras, bet no 1990. gada Vēstures un filozofijas fakultātes Latvijas vēstures katedras docētāju. 22 darba gadu garumā, lasot vairākus fundamentālus Latvijas vēstures kursus (Latvijas jauno laiku vēsture (1800-1918), Latvijas vēsture, Latvijas vēstures historiogrāfija), izstrādājot spekkursus politisko partiju, etnisko attiecību un parlamentārisma vēsturē, vadot desmitiem kursa, bakalaura un maģistra darbu, viņš ir iemantojis patiesu kolēģu un studentu cieņu, kļuvis par atzīto profesionāli un autoritāti, īstu jauno vēsturnieku Skolotāju. Inteligence, erudīcija, cilvēkmīlestība, optimisms, lieliskas saskarsmes spējas, sirsnība un labestība, prasme aizrautīgi un bezkaislīgi pasniegt savu priekšmetu raksturoja I.Medni arī kā cilvēku. Gribētos īpaši atzīmēt, ka viņš patiesi lepojas ar savu darba vietu, vairākkārtīgi atsakoties no citiem vilinošiem darba piedāvājumiem, aizbildinoties, ka “nevar palikt bez universitātes”.

Pasniedzēja darbs sekmēja arī I.Medņa zinātnisko interešu daudzveidību. Profesora H.Stroda aicināts, viņš izstrādāja kursu

^a Mednis I. Savu vēsturi mēs rakstījām visi kopā. – Rīga: LU žurnāla “Latvijas Vēsture” fonds, 2005. – 135.lpp.

Latvijas vēstures historiogrāfijā, apgūstot tūkstošiem vēstures avotu un publikāciju, apkopojot vairākas vēsturiskas koncepcijas un idejas, sagatavoja un publicēja grāmatu “Savu vēsturi mēs rakstījām visi kopā” – pirmo Latvijas historiogrāfijas vispārējo pārskatu. Turpinot iesākto Latvijas politisko partiju izpēti, savākts apjomīgs materiāls un izstrādāts pētījums “Partiju laiki” par mūsdienu partijām, kas jau pēc autora nāves ir atradis ceļu pie lasītāja. Tapa vairāki historiogrāfijai, parlamentārisma, etniskajām attiecībām, politiskajām partijām un izciliem Latvijas politiķiem (M.Valters, P.Kalniņš) veltītie raksti, nolasīts desmitiem referātu zinātniskajās konferencēs un semināros.

Jāatzīmē, ka I.Mednim piemita patiesi interdisciplinārais skatījums uz parādībām un personībām, bieži vien apvienojot vēstures, kultūras, politoloģijas un jurisprudences atziņas. Būdams sava laikmeta dēls, viņš centās apgūt arvien jauno un jauno, gandrīz katru gadu izstrādāt un piedāvāt studentiem kādu speckursu, pilnveidot savu kvalifikāciju, atrast jaunus faktus un avotus.

1996.gadā I.Mednis pārceļ klīnisko nāvi – sirds apstāšanās rezultātā. Ārstu slēdziens nebija optimistisks – tomēr ģimenes un tuvāko atbalsts, kā arī Imanta spēks un neatlaidīgums, radīja īstu brīnumu. Pēc smagas Lietuvā veiktās operācijas ārsti aizliedza viņam strādāt, tomēr I.Mednim šāds lēmums nebija pieņemams.

Spītējot savai sirds slimībai, I.Mednis dāsni dalījās ar savām zināšanām arī ar Puškina liceja audzēkņiem, mācot vēsturi un politoloģiju, iemantojot skolēnu vidū autoritāti un cieņu, kļūstot par iemīļoto skolotāju, uz kura stundām “gāja nevis dēļ pienākuma, bet intereses vadītī”.^b

2006.gada 20.jūnijā, atnācis uz pēdējo šajā mācību gadā studentu konsultāciju Latvijas Universitātē, I.Mednis zaudēja samaņu. 43 dienu ilga cīņa par dzīvi nevainagojās ar uzvaru un 2006.gada 2.augustā viņš priekšlaicīgi šķirās no dzīves.

Imanta Medņa pāragrā nāve nav ļāvusi īstenot vairākas radošas ieceres. Uzmetumu veidā ir palikusi monogrāfija par Latvijas

^b О нём говорить “был” не хочется. Он есть. Он с нами // Образование и карьера. – 16 – 29 августа 2006 года.

politiskajām partijām 1918.–1940., Latvijas vēstures mācībgrāmata. Nav notikusi iecerētā Latvijas historiogrāfijai veltītā konference utt. Tomēr I.Medņa paliekošais zinātniskais devums (vairāk nekā 100 publikāciju) pamatoti ierakstīja viņa vārdu Latvijas vēstures zinātnes lappusēs, savukārt viņa pasniedzēja, kolēģa un drauga personība – tuvāko, kolēģu, studentu un skolēnu sirdīs.

10.09.2006.

I.J.Mihailovs
M.Mednis

Ievads

Partiju laiki. Otrais cēliens. Kā tas jau bija parlamentārajā periodā Latvijas vēsturē – no 1920. gada (Satversmes sapulces ievēlēšanas) un līdz Ulmaņa apvērsumam 1934. gada maijā - demokrātija mūsu valstī eksistenciāli orientēta uz partijām. Politiskās partijas šodien veido vienu no sabiedrības fundamentāliem balstiem. Krīzes partiju rīcībā nozīmē krīzes mūsu demokrātijā. Partijas, pildot starpnieku lomu starp valsti un iedzīvotājiem, izpilda arī sabiedriskās sistēmas pašregulācijas funkcijas. Ir atzīts, ka sabiedrība valstī nevar būt integrēta demokrātiskā ceļā bez stipru partiju aktīvas darbības.

Vismaz pagaidām nekas labāks par partijām demokrātijā un sevišķi parlamentārajā demokrātijā nav izdomāts.

Latvijā šodien ir atjaunojušas savu darbību vairākas politiskās partijas, dažas no kurām bija nodibinājušas vēl 20. gadsimta sākumā vai vēlāk, pēc patvaldības krišanas Krievijā 1917. gada februārī (martā) un pirmās Latvijas Republikas parlamentārā perioda laikā (1920-1934). Turpina dibināties jaunās partijas. Latvijā ir izveidojusies daudzpartejiskā sistēma, uz kuras pamata notiek Saeimas un pašvaldību vēlēšanas.

Paši mūsu politiķi atzīmē, ka viens no sāpīgākajiem pašreizējā parlamentārisma slimīguma simptomiem ir tas, ka sabiedrībai nav pārliecības, ka tās ievēlētie priekšstāvji aizstāv tieši sabiedrības, nevis kādas šauras grupas intereses. Šai neuzticībai ir hroniskas sekas — neveidojas normāla, pēctecīga demokrātisku partiju

sistēma. Katrās vēlēšanās mēs sagaidām jaunas partijas un jaunus mesijas, un līdz ar to pašiem politiķiem par nerakstītu tradīciju kļūst vairāk īslaicīga, nevis ilglaicīga stratēģiskā domāšana. Tādos apstākļos ir grūti runāt par politisko partiju pēctecīgo atbildību, kas tik ļoti nepieciešama parlamentāras republikas normālai funkcionēšanai.

Mūsdienu Latvijas partijas sistēmas izveidošanās un attīstības problēmas tiek izskatītas piedāvātajā darbā. Latvijas sabiedrības attīstības periodu pēc Latvijas neatkarības atjaunošanas pēta galvenokārt ekonomisti, socioloģijas un politikas zinātnes pētnieki, bet vēsturnieki tam pievēršas ļoti reti. Izvērtēt nesenos notikumus, lietojot tikai vēsturniekam pierasto metodoloģiju, ir ļoti grūti. Trūkst pārskatāmības, ir grūti distancēties un būt objektīvam. Bet ja jau vēsturnieks uzņemas drošību pievērsties šim periodam, viņš nevar aprobežoties tikai ar sava pētnieciskā instrumentārija izmantošanu. Viņa pienākums ir maksimāli ievērot pieejas, metodoloģiju, pētnieciskos rezultātus, ko uzkrāja sociālās zinātnes, kuru pētīšanas galvenais objekts ir ne pagātne, bet tagadne.

Manam darbam sevišķa nozīme bija mūsdienu politikas zinātnes pētījumiem, kuri veltīti Latvijas politiskās sistēmas transformācijas procesiem. Tieši pētot politiskās pārmaiņas, kuras notiek mūsdienu Latvijā, Latvijas politikas zinātne ir sasniegusi vislielākos pētnieciskos rezultātus. Bet vairākos jautājumos Latvijas sociālajās zinātnēs ir nopietnas domstarpības. Tādas viedokļu atšķirības lielā mērā atspoguļo to, ka mūsdienu Latvijas transformācija nav pabeigta. Šī nepabeigtība arī rada sevišķu sarežģītību vēsturiskajai analīzei, par kuras klasisko objektu ir kļuvuši pagātnes notikumi. Bet tomēr es uzskatu, ka vēsturiskā analīze un mūsdienu vērtējums ir iespējami, vienlaikus saprotot, ka nākotne var tajās ienest būtiskas korekcijas.

Nepretendējot uz izsmeļošu visu ar atjaunotās Latvijas Republikas politisko partiju vēsturi saistīto problēmu atspoguļojumu, autors piedāvā savu materiāla skatījumu. Pētījums galvenokārt balstās uz publicētiem un npublicētiem avotiem. Savus dokumentus arhīva glabāšanai nodod nedaudzas partijas.